

Yttrande

2026-01-20

Finansdepartementet, Internationella och ekonomiska
avdelningen, Enheten för EU:s ekonomiska politik
103 33 Stockholm
fi.remissvar@regeringskansliet.se
fi.iea.eu@regeringskansliet.se
Dnr: Fi2025/01916

Handläggare:
Britta Fängström

Dnr: 2025-02935

Yttrande avseende Europeiska kommissionens förslag till en europeisk konkurrenskraftsfond inom ramen för nästa fleråriga budgetram 2028–2034

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Formas, har granskat innehållet i EU-kommissionens förslag till en europeisk konkurrenskraftsfond för EU:s kommande budgetram 2028–2034, och lämnar härmed sitt remissvar. Formas ställningstagande rör främst de delar av förslaget som 1) berör våra ansvars- och kunskapsområden, 2) ligger nära vårt finansieringsuppdrag för forskning och innovation samt 3) har bäring på nästa ramprogram för forskning och innovation, Horisont Europa (2028–2034).

Sammanfattning

- Förslaget om en europeisk konkurrenskraftsfond (EKF) omfattar en stor del av Formas kunskapsområden. Vi har också identifierat områden som behöver stärkas och utvecklas och som utgör grundläggande förutsättningar och viktiga drivkrafter för Europas långsiktiga konkurrenskraft.
- I vårt yttrande lyfter vi ett antal exempel på områden som bör prioriteras i EKF:s politikområden, däribland klimat, resiliens, städer och samhällsbyggnad, rättvis omställning, jordbruk, livsmedel och skog. Fondens politikområden omfattar även ytterligare centrala frågor som behöver värnas och konkretiseras eller som i dagsläget ges begränsat utrymme. Detta inkluderar till exempel biologisk mångfald, hav och vatten, inkluderande samhällen, cirkulär ekonomi, kemikaliesäker miljö och skydd av naturresurser. Dessa områden utgör grundläggande förutsättningar och viktiga drivkrafter för Europas långsiktiga konkurrenskraft.
- Fondens bredare ambitioner för omställning och konkurrenskraft som skrivs fram i förslagets bakgrund och inledande skäl behöver genomsyra dess prioriteringar och styrning i högre utsträckning än vad nu är fallet. Konkurrenskraft behöver förenas med högt ställda klimat- och hållbarhetsmål.

- Förslaget behöver breddas vad gäller vilka aktörer och sektorer som adresseras. Även kommuner, regioner och andra offentliga aktörer samt aktörer från civilsamhället bör inkluderas och ha möjlighet att ta del av stöd från fonden.
- EKF:s fyra politikområden är alltför snävt formulerade med fokus på industri och tekniska lösningar. Detta blir på bekostnad av ett bredare systemperspektiv, och satsningarna riskerar till följd av detta att främja alltför kortsiktig konkurrenskraft, istället för att också premiera den långsiktiga konkurrenskraften.
- Vissa av EKF:s fyra politikområden listar ett stort antal aspekter och verksamheter utan att det tydliggörs hur dessa kopplar till politikområdets syfte eller hur prioriteringar ska göras. Konkretiseringar och prioriteringar mellan och inom politikområden blir därmed en viktig fråga framåt.
- Styrningen av EKF och dess relation till ramprogrammet för forskning och innovation, Horisont Europa 2028–2034, är sammantaget ottydligt i förslaget. Den generella ambitionen till samverkan mellan EKF och andra finansieringsinstrument uppfattas som positiv. Formas ser dock risker för konkurrenskraftsdelen i pelare II i Horisont Europa och anser att det är avgörande att prioriteringar för Horisont Europas pelare II är fortsatt fristående och grundade i behov av forskning och innovation som kan bidra till samhällsomställning i flera perspektiv, inklusive stärkt konkurrenskraft.
- EU:s medlemsstater bör ges ett tydligt mandat i utvecklingen av och beslut om fondens arbetsprogram.

Formas ställningstagande

Ett brett systemperspektiv som grund för hållbar europeisk konkurrenskraft

Formas framhåller vikten av att fondens övergripande ambitioner för omställning och konkurrenskraft genomsyrar dess prioriteringar och styrning. EKF:s mål är att öka Europas konkurrenskraft, särskilt inom strategiska sektorer och strategisk teknik längs hela investeringsprocessen (artikel 3, s. 36). I bakgrundsavsnitten och de inledande skälen beskrivs fonden som ett centralt verktyg för unionens utveckling, med ambitioner som omfattar omställningen till en fossilfri, cirkulär, resurseffektiv, klimatneutral, vattenresilient och biobaserad ekonomi, samt skydd och återställande av miljön, minskning av föroreningar och att hejda förlusten av biologisk mångfald (se punkt 22, 23, s. 17–18). Även behovet av en rättvis omställning förs fram. Sammantaget välkomnar Formas att dessa inriktningar konkretiserar hur fonden kan bidra till både hållbar utveckling och långsiktig europeisk konkurrenskraft.

Formas ser dock en risk i att de övergripande målsättningarna endast behandlas i begränsad omfattning i förslagens fyra politikområden. Därmed finns en risk att dessa ambitioner får ett svagare genomslag i fondens mer operativa delar. Formas bedömer därför att de övergripande ambitionerna behöver integreras tydligare i fondens prioriteringar, styrning och genomförande.

- Formas anser att EKF bör utformas så att stärkt konkurrenskraft förenas med högt ställda klimat- och hållbarhetsmål. I förslaget ges dessa ambitioner ett svagare genomslag. Ambitiöst satta klimat- och hållbarhetsmål är inte bara en förutsättning för långsiktig europeisk trygghet och ekonomisk utveckling, utan också ett medel för framtida tillväxt. Ur

ett svenskt perspektiv är detta särskilt relevant, då det svenska näringslivet har uttalat högt ställda ambitioner inom klimat och hållbarhet. Om klimat- och miljömål reduceras till ett av flera avvägningsbara intressen riskerar EU:s konkurrenskraft att byggas på kortsiktiga vinster som undergräver dess långsiktiga ekologiska och samhälleliga grund.

- Formas anser att förslaget har ett alltför snävt fokus på teknisk och industriell utveckling, på bekostnad av lösningar som beaktar ett bredare systemperspektiv. I EKF framställs tekniska lösningar som det huvudsakliga verktyget för att möta Europas konkurrensutmaningar medan de samhälleliga, institutionella och kulturella system som avgör hur teknik tas upp, används och skapar värde ges ett mer begränsat utrymme. Ur ett svenskt perspektiv är detta särskilt olyckligt, då bland annat våra långsiktigt initierade nationella innovationsprogram bygger på en systemisk förståelse av innovation som svenska aktörer är väl införstådda med.
- Formas konstaterar att förslaget genomgående har ett starkt fokus på industri- och företagsaktörer. För att uppnå ett konkurrenskraftigt Europa bör även kommuner, regioner, andra offentliga aktörer samt civilsamhällets och den ideella sektorns aktörer i betydligt högre utsträckning inkluderas och ges möjlighet att ta del av fondens stöd. Formas förordar därför att EKF ges ett tydligare tvärsektoriellt fokus, där samverkan mellan olika samhällsaktörer och sektorer möjliggörs. Ett sådant helhetsperspektiv, med en bredd av kompetenser, bedöms skapa bättre förutsättningar för att utveckla och implementera robusta och långsiktigt hållbara lösningar.

Breddade politikområden för en långsiktig europeisk konkurrenskraft

Formas har ett brett uppdrag inom miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Flera av myndighetens sakområden återfinns i de föreslagna politikområdena inom EKF i varierande grad. Formas bedömer att vissa centrala områden inte ges tillräckligt genomslag, samtidigt som behoven och prioriteringarna sannolikt också kommer att förändras över tid. För att säkerställa långsiktig europeisk konkurrenskraft vill Formas här särskilt lyfta ett antal exempel på områden som bör prioriteras och tilldelas tillräckliga resurser och insatser i EKF:

- Europeiska städer och urbana regioner står för en stor del av Europas BNP och produktivitet och är de platser där investeringar och omställningsinitiativ koncentreras och implementeras i praktiken¹. Det är därför problematiskt att EKF saknar en tydlig och sammanhållen koppling till samhällsbyggande, urban omställning och territoriella perspektiv. Att fonden är organiserad kring snävt formulerade politikområden som speglar sektors- och tekniklogiker riskerar att reducera samhällsbyggnad och territoriell omställning till underordnade tillämpningsfrågor. Dessa områden bör i stället uppmärksammas som strategiska förutsättningar för Europas långsiktiga konkurrenskraft och som motorer för hållbar tillväxt².

¹ DIJKSTRA, L., TESTORI, G., HORMIGOS FELIU, C., KOMPIL, M., PROIETTI, P. et al., [Trends, challenges and opportunities in EU cities - Supporting the EU Agenda for Cities](#), European Commission, Ispra, 2025, JRC144683.

² Kommissionens nya [EU Agenda for Cities](#) poängterar städernas centrala roll för tillväxt och konkurrenskraft, men saknar tillräckliga resurser och ett finansieringsmässigt hem, denna brist riskerar att förstärkas snarare än avhjälpas av ECF:s nuvarande utformning.

- Klimatfrågan är bred, global och komplex, och den påverkar och påverkas av och påverkar samhällets alla sektorer och aktörer. Klimatfrågan kommer därför att vara helt avgörande för europeisk konkurrenskraft på ett flertal sätt. I politikområdet *Ren omställning och utfasning av fossila bränslen i industrin* (artikel 3, punkt 2a samt kapitel IV) ligger tyngdpunkten främst på tekniska lösningar och på utfasning av fossila bränslen i den europeiska industrin. Formas vill lyfta vikten av att bredare perspektiv finns med i strategiska diskussioner och vid utformningen av satsningar kopplade till detta politikområde så att utsläppsminskningar så väl som beredskap för och anpassning till klimatförändringar får en ändamålsenlig bredd och tyngd.
- Ett integrerat fokus på resiliens är avgörande för Europas långsiktiga konkurrenskraft och välstånd. Formas välkomnar därför att förslaget tydligt lyfter resiliens som en central dimension, inklusive klimat-, vatten- och industrins resiliens. Formas ser dock att begreppet ofta tolkas alltför snävt, inte minst i politikområdet *Resiliens och säkerhet, försvarsindustri och rymdfrågor* som enbart belyser resiliens i värdekedjor av råmaterial. För att stärka Europas konkurrenskraft bör EKF genomgående utgå från ett brett och integrerat resiliensperspektiv som omfattar motståndskraft mot klimatförändringar, resursbrist, sociala aspekter, geopolitiska förändringar och förlust av biologisk mångfald.
- De i EKF:n föreslagna insatserna inom jordbruk, fiske, vattenbruk, One Health, livsmedelssystemet, bioekonomi och skog, speglar områden som är grundläggande förutsättningar för Europas långsiktiga konkurrenskraft. Svenska forsknings- och innovationsaktörer är dessutom internationellt starka inom flera av dessa områden. För att uppnå EKF:s föreslagna mål om stärkt konkurrenskraft, hållbarhet och rättvisa i dessa sektorer (artikel 3, 2b samt kapitel V) krävs ett förstärkt systemperspektiv. Formas bedömer exempelvis att hela värdekedjor från produktion till konsumtion och användning behöver adresseras. Viktiga förutsättningar för konkurrenskraftiga sektorer inom dessa områden inkluderar även satsningar på levande landsbygd, attraktiva arbetsmiljöer och långsiktig livsmedeltrygghet, utöver ett fokus på produktion inom de planetära gränserna. Detta är även i linje med EU:s vision för jordbruk och livsmedel³.
- För att möjliggöra en rättvis omställning behöver samtliga politikområden inom EKF tydligt integrera sociala aspekter och bredare samhällsperspektiv. En sådan ansats är avgörande för den omställning och de förändringar som krävs. Att rättvisa för arbetstagare och lokalsamhällen lyfts i artikel 3, punkt 1k, är därför positivt. Samtidigt saknas en genomgående återkoppling till dessa perspektiv i övriga delar av förslaget, exempelvis i politikområdet *Resiliens och säkerhet, försvarsindustri och rymdfrågor*, där frågor om till exempel prospektering, utvinning, bearbetning och återvinning av råmaterial behandlas. För att dessa rättvise- och samhällsperspektiv ska kunna förstås, beaktas och integreras i praktiken, krävs att EKF mobiliserar relevanta kompetenser för analys av sociala, institutionella och samhälleliga konsekvenser, samt att tvärgående arbetssätt uppmuntras.

³ EU-kommissionen (2025). *A Vision for Agriculture and Food*. Communication [COM\(2025\) 75 final](#).

- De ovanstående synpunkterna om behovet av att bredda EKF:s politikområden är även relevanta när det gäller bidrag från fonden till europeiska partnerskap. Formas ser positivt på att partnerskap i princip ska kunna ta del av medel från fonden (enligt punkt 53, s. 25). Kännetecknande för ett flertal europeiska partnerskap är att de har utvecklats med breda och tvärssektoriella angreppssätt för att hantera komplexa och långsiktiga samhällsutmaningar på europeisk nivå. Med den alltför snäva utformningen av EKF, som adresseras ovan, finns en påtaglig risk att partnerskap i praktiken uteslås från att ta del av eller konkurrera om EKF:s medel. Formas anser också att det bör vara möjligt även för insatser kopplade till Horisont Europas Missions och New European Bauhaus (NEB) att erhålla medel från EKF.
- Slutligen vill Formas lyfta att konkurrenskraftsfondens politikområden omfattar flera centrala frågor som behöver värnas och konkretiseras, däribland biologisk mångfald och ekosystem, hav och vatten, föroreningar, cirkulär ekonomi och hållbarhet (kapitel IV och V). Samtidigt är det angeläget att politikområdena och kommande arbetsprogram även inkluderar frågor som i dagsläget ges begränsat utrymme i förslaget, såsom inkluderande samhällen, landsbygdsutveckling, kemikaliesäker miljö, och skydd av naturresurser. Dessa områden utgör grundläggande förutsättningar och viktiga drivkrafter för Europas långsiktiga konkurrenskraft.

Styrning, samverkan och samordning med Horisont Europa

Styrningen av EKF och dess relation till ramprogrammet för forskning och innovation, Horisont Europa 2028–2034, är sammantaget otydlig i förslaget. Detta har även varit en av de mest centrala och omdiskuterade frågorna under höstens förhandlingar om ramprogrammet.

- Formas ser positivt på att förslaget betonar vikten av samordning och synergier mellan EKF och andra finansieringsinstrument inom den fleråriga budgetramen (skäl 10, s. 15). Strategiska synergier mellan fonden och Horisont Europa behöver utvecklas för att forskning och innovation på bästa sätt ska kunna bidra till Europas konkurrenskraft och till globala samhällsutmaningar.
- Formas anser dock att samordning kan uppnås genom strukturerad koordinering mellan program utan att Horisont Europas uppdrag och styrning underordnas EKF:s logik. Förslaget beskriver till exempel att integrerade arbetsprogram ska utvecklas som inkluderar forsknings- och innovationsinsatser inom konkurrenskraftsdelen av pelare II inom Horisont Europa, baserade på ett enhetligt regelverk enligt EKF-förordningen. Horisont Europas pelare II har ett självständigt uppdrag att stödja samarbetsinriktad forskning och innovation som bidrar till samhällsomställning i bred bemärkelse, inklusive, men inte begränsat till, stärkt konkurrenskraft. För att detta uppdrag ska kunna fullföljas bör pelare II även fortsättningsvis vara fristående i sina prioriteringar och sin styrning, och inte primärt formas utifrån EKF:s snävare industripolitiska inriktning.
- Formas anser att medlemsstaterna ska ges ett tydligt mandat och ett reellt inflytande i utvecklingen av och besluten om arbetsprogrammen. Medlemsstaternas inflytande behövs

för att säkerställa att bredare perspektiv, inklusive samhälls-, miljö- och omställningsdimensioner, beaktas, vilket i sin tur är avgörande för Europas välmående och konkurrenskraft. Medlemsstaternas inflytande är även centralt för att 1) motverka en alltför långtgående centralisering av ramprogrammet, 2) öka möjligheterna till implementering och nyttiggörande, samt 3) skapa verkliga synergier med nationella forsknings- och innovationssatsningar.

- I skäl 57 (s. 26) föreslås att samråd med berörda parter, inklusive slutanvändare och civilsamhälle, ska bidra till prioriteringarna för EKF. Formas välkomnar denna ambition, men konstaterar att det är oklart hur dessa samråd ska utformas i praktiken och hur urvalet av medverkande parter ska ske. För att samråden ska få faktisk betydelse krävs tydliga processer, transparens och en klar koppling mellan inspel och beslutade prioriteringar.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Emma Gretzer, efter föredragning av senior rådgivare Britta Fängström. I beredningen har även Klara Eitrem Holmgren, Åsa Moberg och Björn Wallsten deltagit.

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför nammunderskrifter.

Emma Gretzer

Britta Fängström